

IKASLEEN GURASOEN %90 EZ DA BRETOIERA HIZTUNA

MARC'HARID BOUFFAUT-MERDY
BRETOIERAZKO IKASTETXEKO ZUZENDARIA

Marc'harid Bouffaut-Merdy zuzendari da Bretainiako Kemperle-ko diwan ikastetxean. Bretoiera bizirik mantentzeko ahaleginean dihardu. Ez da erraza. Etena izugarria da. Zaharrenek dakite bretoiera, eta haur batzuek; tarteko belaunaldiek galdua dute. Bouffaut-Merdyk kontatu digu nola adinekoek harrituta begiratzen dieten diwan eskolen bidez, ikasgai guztiak bretoieraz eskainiz, hizkuntza biziberritzen ari direlako. Hitzun zaharrak Frantziar Estatuak zanpatu zituen. Hitzun berriek sarraskiari bira eman nahi diote.

JONMIKEL INTSAUSTI @xanmixel

Bretoieraz mintzatzea debekatua eta zigortua izan zen 1830 eta 1960 artean. 1960an zigortzeari utzi zitzaion, Bretainiako eskoletan ez baitzen gehiago bretoieraz mintzatzen.

Tira, nire gurasoek ez zuten sufritu, ez ziren Bretainiakoak, baina nire senarraren gurasoek bai. Aita, 1936an jaioa, eskolara etorri zenean, jende askok bezala ez zuen hitz bakar bat ere ezagutzen frantsesez. Eta berehala, denborarik eman gabe, jakinarazi eta ulertarazi zitzaion frantsesez mintzatu behar zuela: iraindu eta makurrarazi zuten. Eta gero sinboloaren kontua dugu, forma desberdinak hartu zituen, zurezko eskalpoi bat, zulatutako txanpona edo atsedendian ahoan eraman beharreko pilota. Goizean irakasleak ikaslea bretoieraz mintzatzen harrapatzen bazuen, sinboloa ematen zion, eta arratsaldean zigortzen zuen, atzamar

puntetan erregela batez joz, edo idazten geraraziz. Beraz, orain jende ugari blokeo psikologikoa du bretoieraren gainean. Hainbeste jo, zigortu eta beherratu zituzten, ez dutela ulertzen zergatik atzera itzultzen ari garen.

Zeintzuk dira bretoieraz mintzatze-ko dituzuen arnaguneak?

Ez dira asko, baina eskolatik kanpo bretoieraz egiteko mintzalekuak badira. Adibidez, hemen, Kemperlen, mediatekan hilean behin elkartzen diren irakurketa-taldeak badira, eta *Ti ar Vro* izeneko kultura bretoiko etxeetan ere bretoieraz mintzatu ahal da. Haurrak ordea kanpamentuetara, udalekuetara edo oporretan egindako egonaldi laburragoetara joan daitezke; helduentzat ere eskura dira. Asteburuetan ere saioak antolatzen dira. Mintzatzeaz gain, helduentzako bretoiera ikasteko eskaintza zabala da.

Noiz sortu ziren diwan eskolak?

Lehena 1977ko maiatzean sortu zen Lambaol-Gwitalmez herrian, ikasleen guraso batzuen zen etxe partikular batean. Bigarrena Kemper herrian ireki zen 1977ko irailean, ni eskolatua izan nintzen tokian.

Eta zergatik? Zein egoerari erantzunez?

Eskoletan bretoiera falta zelako. Orain gutxi, bretoierazko eskolen 40 urteak ospatu berri ditugu.

Bretoieran eta Bretainiako identitate kulturean murgiltzea, elebitasun goiztiarra, tolerantzia, ikasleen autonomia, diwan eskoletan emandako heziketaren oinarria dira.

Ni txikienean andereño naiz. Ahal den guztia egiten dugu bretoiera ahalik eta lehenen entzun dezaten, baita haurtzaindegitik ere. Badira zientzialariak esaten dutenak onuragarria dela, ez soilik hizkuntza be-

rrien ikasteko. Eta gero, beren gurasoak finantzaketa bilaketan engaiaturik ikusteak, elebitasuna babesteak,... gazteei munduko hiritar izatearen ikuspegia ematen die eta kanporantz irekiagoak dira.

Kemperle Bretainiako hego-mendebaldean dago. Zein da bretoieraren egoera eskualde honetan? Eta Bretainiako gainerako eskualdeetan?

Kemperlen bretoieraren egoera ez da hain txarra. Bertako mankomunitateak bretoieraren alde egindako lanagatik sarria jaso zuen. Idatzitako komunikazio ofizial guztia eta telefonoz arreta ele bitan egiten dira. Kemperle herrian ere bai, seinaleak eta beste, ele bitan dira.

Baina familian transmisio etenagatik, ikasleen gurasoak ez dira bretoieraz mintzatzen.

Ikasleen gurasoen %90 ez dela bretoiera hiztun esan dezakegu.

Zenbat dira bretoieraren dialektoak? Bada hizkuntzaren era estandarrik?

Lau dira dialekto nagusiak, gwenedera, nire txikiekin mintzatzen dudana, ker-

ritua, dialekto honetan hitzak osorik eta idazten diren moduan ahoskatzen direlako. Kerneveran eta tregerrera berriaz sarritan hitzaren erdiko silaba, jan egiten da.

Baina egia ere bada, bretoiera batua ren aurkako jarrera ere badela eta KLT (Kernevera-Leonera-Tregerrera) izeneko sistema ortografikoa bada, baita ere KLTG sistema (Kernevera-Leonera-Tregerrera-Gwenedera).

Etxean eta etxetik kanpo euskara ikasi dutenak bereizteko euskaldun zahar eta euskaldun berri hitzak ditugu euskaraz. Bada bretoieran antzeko bereizketarik? Badira familian ikasitako bretoiera benetakoagoa dela uste dutenak.

Bretoiera ama-hizkuntza bezala ikasiz, egia da azentu ona dagoela, hiztegia badela, gramatika berezkoa dela, eurek ez dute hura nola esan pentsatu behar.

“

“HIZTUN ZAHARRENEK
BRETOIERA NOLA AHOSKATZEN
DUTEN JAKIN NAHI DUGU, BAINA
EZ DIGUTE LAGUNDU NAHI.
HAIEK JOAK ETA BEHERATUAK
IZAN ZIREN”

nevera, leonera eta tregerrera; eta bretoiera batua [penrunvan (“guztiz batua” bretoieraz)] ere badugu, leonera oina-

EZAGUTZA

Bretoieraz ongi edo aski ongi mintzatzen diren lagunak, biztanle guztien %5,5 dira (176. 000 pertsona inguru)

Hiztunen populazioa zahartzen ari da eta 15 eta 59 urte bitarteko bretoiera hiztunak hiztun guztien %21 baino ez dira (40.000 pertsona baino gutxiago).

JARRERA

Bretoien %34k bretoiera hitz egin nahiko luke.

3 pertsonatik 1ek bere seme-alabek hitz egin zezaten nahiko luke.

%70ak bretoiera gehiago nahi luke eskoletan.

HAURRAK

Ikastetxean bretoieraz egiten dute dena. Aisialdiko jardueretan, berriz, ezinezkoa zaie.

Baina familiarengandik kanpo ikasten dugunean, tonua silaba zuzenean jartzen ikasi behar dugu, eta honek guztiak eragiten du gero maiz bretoiera etxean

“

“ETXETIK KANPO IKASI
DUGUNOK BRETOIERA
LITERARIOAGOA DUGU,
KIMIKOAGOA, BAINA
GURASOENGANDIK IKASI
DUTENEK EZ DITUZTE
HITZ BERRI ASKO
MENDERATZEN”

eta etxetik kanpo ikasi dutenen artean bereiztea. Etxetik kanpo ikasi dugunok bretoiera literarioagoa dugu, kimikoagoa, baina gurasoengandik ikasi dutenek

ez dituzte hitz berri asko menderatzen, gurasoek ezagutu ez eta bretoieraren transmisioan etena gertatu zelako.

Diwan eskoletako araudiak irakasleengan arazoak eragiten ditu. Irakasle bati eskola bat esleitzen zaionean ez da nahitaez etxe ondoan duena. Bestalde, irakasle gisa, eskolaren tokiko bretoiera mintza dezagun eskatzen zaigu, eta pixkanaka ikasi. Eta hala gertatzen da, txikiak izanik aitona-amonekin bizi zirenean bretoiera belarriz ikasitako irakasleak ezin dira [hizkera berri batera] moldatu, belarriz ikasitako bretoiera izanik ezin dute utzi; guk ordea, helduak gine-nean bretoiera batua ikasi genuenok, ez dugu dialektorik eta beraz lan egiten dugun lekura egokitzeko gaitasuna dugu.

Dialektoen arteko hiztegia desberdina da.

Ez nahitaez, baina hitzak ahoskatze-ko modua oso desberdina da. Eta gure bretoiera kimikoarekin, dioten bezala [umorez dio], etxean haurtxo zirenetik bretoiera mintzatzen dutenengandik ikasi nahi dugunez, eta haiek joak eta beheeratuak izan zirenez, ez digute lagundu nahi, ez dugu informazio asko

jakiteko beren bretoiera nola ahoskatu. Bretoiera etxean ikasi zutenak gero eta gutxiago dira eta desagertzeko bidean daude oso zaharrak direlako, nire bizilagunak 92 urte zituen eta duela urte gutxi hil zen, bretoiera ikusgarria zuen. Edonon zaila da informazio hori eskuratzea. Irakaslea naiz eta hala esaten didate: “Zuk ikasi duzu, eskolara joan zara, beraz ezer ezin dizut irakatsi”, haiek duten ondasunarekin! Eskualdean, zaharrak ez dira ausartzen beraiek hitz egiten duten bretoiera erakusten, hain gogorra izan zen haurrak zirenean sufritu zutena. Horrela da, oso gogorra da.

Aurten, diwaneko ikasle batzuek brevet-a bretoieraz egin eta azterketak ez dizkiete onartu. Gauza bera gertatu zaigu Euskal Herrian. Frantziako hizkuntz-politikak ez du hizkuntza-aren garapenean laguntzen.

Frantziako hizkuntza minoritarioen garapena ez da burutuko, baldin Frantziako Konstituzioaren 2. artikulua moldatzen ez bada. Artikulu honek dio hizkuntza bakarra dagoela, eta frantsesa dela. Beraz, konstituzioan aldaketa egin ezean ezin izango dugu aitzina egin, eta

KORRIKA

Ar Redadeg du izena Korrikaren antzera egiten duten bretoieraren aldeko ekimenak.

ELE BIZ

Bretoiera ikusteko modu bakarretakoa da errepideetako seinaleztapena.

beraiek, gobernu desberdinetan, oso ondo dakite. Ordea, guk egin dezakeguna zera da: sostenguaren bila erregioetara jo, denok pairatzen baitugu, Euskal

“

“AITAGINARREBA ESKOLAN
IRAINDU ETA MAKURRARAZI
ZUTEN, ULERTARAZI ZIOTEN
FRANTSESEZ EGIN
BEHAR ZUELA ”

Herrian, Korsikan... leku guztietan!

Bestalde, eskaintako jarduera guztiak ez dira bretoieraz egin ahal. He-

men, Kemperleko Mankomunitatean ingurumenaren gainean eskolei jarduerarik bikain ugaritan laguntzeko elkarte komisionatuak daude eta ezin dira bretoieraz egin euren lantaldeetan bretoiera hiztunik ez dutelako. Beraz, jarduera batzuk frantsesez egin beharko ditugu, frantsesa funtsezko hizkuntza baita, eta frantsesa aukera bat da, ezta? [ironiaz, barre egin du]. Azkenik, irakasleak bi aukera ditu, eskolan geratu eta ia ezer ez antolatu eskolaz kanpo, edo jarduerarik egin. Horrela egiten dugu, eskolatik kanpo ikusitakoa bretoieraz berregiten dugu ikasgela barruan.

Diwan eskolak Bretoniako ikastolak dira.

Hala da, diwan eskolak ikastolen eredua aintzakotzat hartuz sortu ziren, Korrika

bezala, guk koptatu genuen eta Ar Redadeg sortu. Antolatu genuen lehen urteaz oroitzen naiz, gauerdi ingurua zen, hemen Kemperlen txikiak esna zeuden, hunkituta. Ar Redadeg eskolaren aurrealdetik igaroko zen, eta han geunden umeekin zain; militarrek zeuden [segurtasun lanetan], iritsi eta axolagabekeriak galdetu zuten: “Zer da Ar Redadeg?”. Aurreko egunetan, Ar Redadegen berria egunkarietan eta Bretoniako teledistan zabaldu bazen ere... Zaila da!

Nolakoa da zure ametsetakoa Bretonia?

Bretoieraz eta frantsesez mintzatzerik izango dugun Bretonia, non nahi dugun hizkuntza aukeratu ahal izango dugun, elebitasuna, nonahi, egoera guztietan. ●

Hondarribia
euskaraz bizi

